

УДК 321 : 94 (460) «1939/1975»

В.Ю. Лесняк

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРТЕСІВ У СИСТЕМІ ВЛАДИ ФРАНКІСТСЬКОЇ ІСПАНІЇ (1939-1975)

У статті на основі аналізу правових джерел та політичної практики розглядається проблема функціонування Кортесів в Іспанії у період правління генерала Франсиско Франко Баамонде (1939-1975). Особливу увагу присвячено вивченню підпорядкування та співвідношення Кортесів та інших органів державної влади в умовах становлення франкістського авторитаризму

Ключові слова: Іспанія, франкістський режим, Кортеси, конституційне законодавство.

Лесняк Віталій. *Політико-правовий статус Кортесов в системі влади франкістської Іспанії (1939-1975).* В статті на основі аналізу правових джерел та політичної практики досліджено проблему функціонування Кортесов в Іспанії в період правління генерала Франсиско Франко (1939-1975). Особливу увагу приділено вивченню співвідношення Кортесов та інших органів державної влади в умовах становлення франкістського авторитаризму

Ключевые слова: Испания, франкистский режим, Кортесы, конституционное законодательство.

Vitaliy Lesnyak. *The Political and Legal status of Cortes in power system of franquist Spain (1939-1975).* In the article the problem of the function of Cortes in Spain during governing of general Franco (1939-1975) is analyzed on the base of juridical sources. The great attention is paid to problems of subordination and correlation Cortes and other government bodies in conditions of formation of authoritarian regime

Keywords: Spain, franquist regime, Cortes, constitutional legislation.

Постановка проблеми. У світі нараховується значна кількість прикладів недемократичних форм організації та здійснення політичної влади. Насамперед авторитарні та тоталітарні режими передбачають «монополію одного центру на політичну владу, а тому не визнають права на існування відносно незалежних, автономних суб'єктів політичного процесу» [21, с.164], не передбачають практичної реалізації розподілу влади або ж застосовують у політичній системі лише часткові його елементи, як і хибно трактують доцільність впровадження основних парламентських процедур у системі міжінституційної взаємодії. Франкістська Іспанія була саме таким недемократичним режимом, що характеризувався особливим розумінням місця та ролі представницького інституту Кортесів у системі політичної влади.

Актуальність теми дослідження. Іспанський парламентаризм як об'єкт наукового вивчення є перспективною ділянкою дослідження у зв'язку з тим, що іспанські Кортеси вважаються першою європейською станово-представницькою установою, що виникла ще у XII столітті [10, с.16; 17, с.9] та стала передвісником формування європейського парламентаризму як системного поняття у подальшому; та тим, що проблеми державного ладу іспанського королівства не надто глибоко досліджені українськими науковцями. Крім того, становлення та функціонування парламентаризму в сучасній Україні зумовлює підвищений інтерес до вивчення і осмислення процесів його зародження та розвитку у зарубіжній практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за темою дослідження. Політико-правові аспекти функціонування представницьких інститутів у державно-правовій системі сучасної Іспанії висвітлено у працях українських дослідників Ю.Біловолова [2], В.Годлевської [3], В.Лісничого [11], С.Свєтової [15], В.Шаповала [16; 17], та інших. Вивченню конституційних

аспектів формування франкістської політичної системи присвячені праці професора О.Іваницької [7; 8; 9]. Однак наукова мета та дослідницькі завдання вказаних робіт не передбачали комплексного вивчення політико-правового статусу інституту Кортесів в умовах формування франкістського режиму, що, власне, й зумовило необхідність вивчення обраної теми наукового дослідження.

Постановка завдання та цілей дослідження. У статті головна увага акцентується на вивченні політико-правового статусу Кортесів у системі влади франкістської Іспанії (1939-1975). Шляхом аналізу правових джерел та політичної практики аналізується порядок формування Кортесів; об'єм їх владних повноважень; співвідношення компетенції Кортесів з повноваженнями та компетенцією інших інститутів; вивчається політичний вплив Кортесів на систему влади у франкістській Іспанії.

Виклад основного матеріалу. Період правління генерала Франсиско Франко Баамонде в Іспанії хронологічно обмежується періодом 1939-1975 років, від часу падіння II республіки (1 квітня 1939 року) до часу смерті генерала (20 листопада 1975 року). Але система владних інститутів франкістської Іспанії почала формуватися ще до 1 квітня 1939 року – впродовж розгортання запеклої громадянської війни між прихильниками республіканського устрою та його консервативними противниками.

Справа в тому, що до 14 квітня 1931 року Іспанія була монархією (за винятком короткого періоду 1873-1874 років). Проте саме того дня в результаті масових вуличних протестів король Альфонсо XIII був змушений втекти з країни, в якій було проголошено створення II республіки. Налякані і незадоволені наслідками кардинальних реформ впродовж п'яти років правління республіканців, консервативні політичні сили, очолені військовою елітою під керівництвом генерала Франко (1936-1975), почали організацію збройного заколоту проти республіканського уряду, «хоча й невдалі спроби антиреспубліканських заколотів здійснювались до 1936 року» [1, с.47].

Внаслідок військового заколоту в ніч на 18 липня 1936 року та розгортання громадянської війни в Іспанії почала формуватися нова держава як альтернатива II республіці. Сутнісно франкістський режим був правлінням консервативно настроєної політичної еліти на чолі з диктатором.

Після закінчення громадянської війни для легалізації нового ладу в Іспанії франкістським заколотникам потрібно було провести результативний процес конституційно-правового оформлення режиму, тобто створити проект конституційного документу з поясненням цілей побудови нової держави і основ її структуризації, а також (за сприятливих умов) внести такий законопроект на схвалення народу, установчим зборам чи парламенту. Однак впродовж існування режиму єдиної конституції так і не було створено. Натомість діяла серія так званих «основних законів» (*Leyes fundamentales*): Хартія праці (1938) [18, с.499-507], Закон про Кортеси (1942) [4, с.508-513; 25], Хартія іспанців (1945) [19, с.514-519], Закон про референдум (1945) [5, с.520], Закон про успадкування посади Глави держави (1947) [6, с. 521-525; 26], Закон про принципи Національного руху (1958) [27] та Органічний закон держави (1967) [28], які й окреслили основи державного ладу франкістської Іспанії. Їхнє видання здійснювалось протягом тривалого часу (майже 30 років), повільно і представляло собою досить несистемний процес. Два закони приймалися шляхом схвалення їхніх проектів на всенародному референдумі, чотири було видано у 40-х роках, а закон, який встановлював форму правління франкістської Іспанії, був прийнятий лише п'ятим.

Професор О.П.Іваницька зазначає, що іспанська конституційна доктрина розглядала ці державні документи як «особливу форму конституції» [7, с.29], а В.Савін підкреслює на існуванні за франкізму «відкритої» конституції [14, с.157]. Сам Франко навіть у 1946 році відзначав, що Іспанія є країною відкритої та незавершеної конституції. Тому вдосконалення її інституцій є постійним і прогресивним процесом [23, с.225].

Причини такого «постійного, прогресивного» та невпорядкованого конституційного оформлення режиму криються не лише у вродженій суб'єктивній обережності Франко [13,

с.12], а й в зовнішніх та внутрішніх умовах, у яких опинилась Іспанія у роки та після II світової війни.

Аналізуючи та коротко резюмуючи конституційні акти франкістської Іспанії загалом, досить важко змістовно виокремити смислові частини. Однак, розділяючи позицію у цьому питанні Х.Соле-Тури [31, с.47], можна виділити в загальному: 1) ідеологічну частину конституції, до якої ввійшли Закон про принципи Національного руху 1958 року, Хартія іспанців 1945 року, Хартія праці 1938 року; 2) змістовну частину, утворену з Органічного закону 1967 року, Закону про Кортеси 1942 року, Закону про успадкування посади Глави держави 1947 року, Закону про національний референдум 1945 року. Аналізуючи законодавство франкістського режиму, можемо узагальнено відзначити, що владними інститутами центрального рівня у горизонтальному розподілі влади були: Глава держави, Рада королівства, Рада регентства, Кортеси, Уряд, Верховний суд та Національна рада Руху. Причому статус і повноваження цих владних інститутів еволюціонували у франкістській Іспанії відповідно до перебігу законодавчого процесу.

Діяльність Кортесів як одного з перших представницьких інститутів в Європі (адже перші кастильські кортеси виникли ще 1088 року) за франкізму була відновлена у 1943 році на основі прийняття Закону про Кортеси від 17 липня 1942 року [4, с.508-513].

Зберігаючи за Главою держави приймати правові норми загального характеру у відповідності до Законів 30 січня 1938 року та 8 серпня 1939 року, створені Кортеси, згідно ст.1 Закону про Кортеси, визначались «вищим органом участі іспанського народу в справах держави. А основне завдання Кортесів полягало у підготовці та розробці законів без шкоди для повноважень Глави держави з їх утвердження» [4, с.509].

Малося на увазі, що прийняття рішень з ключових питань залишалось за Главою держави, оскільки він володів правом схвалювати законопроекти, вироблені Кортесами (ст.16), чи повертати їх в Кортеси для нового обговорення (ст.17) [4, с.513]. Така дивна функція франкістського парламенту дала змогу припустити Ф.Ніколаєву, що Кортеси були «швидше законодавчим органом» [12, с.493], аніж законодавчим.

Франкістські Кортеси були однопалатним парламентом, який представляв не іспанський народ, а так звані «корпорації» за «органічним представництвом»: вертикальні синдикати, муніципалітети, провінції, професійні об'єднання, університети. Прямих виборів не існувало.

Органічним законом держави 1967 року були внесені зміни до побудови Кортесів. У складі палати з'явилась нова група прокураторів, які обиралися главами сімей та заміжніми жінками, які включалися до виборчого списку — по два від кожної провінції. Після обрання Кортесів згідно Органічного закону держави, сімейне представництво у парламенті збільшилось до 108 депутатів. Скоротилась кількість депутатів, обраних від професійних спілок та муніципалітетів. Кортеси склалися вже з 564 депутатів. З них 153 призначав вже Глава держави, в той час, коли до змін він призначав половину депутатів [7, с.56].

Власне, найбільш важлива інновація в діяльності Кортесів, на думку Х.Бордавіо, почалась у 1967 році разом з введенням сімейних прокураторів до складу IX легіслатури, які збільшили кількість запитів, запитань та інтерпеляцій. «Сімейники», в підсумку, розфарбували спокійний образ восьми попередніх легіслатур [22, с.127-128]. Хоча й 41% загальної кількості прокураторів IX легіслатури були представниками цивільної та військової адміністрації. При цьому від місцевих органів (муніципальних та провінційних депутацій) були обрані всі призначувані алькальди та представники депутацій [20, с.142].

Вибори по чотирьох куріях (синдикатів, місцевих органів, професійних організацій та Національної ради Руху) були багатоступеневими та опосередкованими, що було засобом недопущення політично неугодних осіб до Кортесів. Лише вибори по курії глав сімей та заміжніх жінок давали можливість потрапити до Кортесів особам, напряду обраним населенням. Однак частка останніх не була значною (108 прокураторів або близько 1/5 від загального складу Кортесів). До того ж порядок висунення кандидатур по вказаній курії був жорстко контрольованим та передбачав велику кількість дозволів та рекомендацій від

представників місцевої влади.

Окрім перерахованих виборних курій Глава держави міг особисто призначати 50 прокураторів до 1967 року, а після прийняття Органічного закону держави та введення змін до Закону про Кортеси у 1967 році — вже 25 та за заслуховування Ради королівства. До Кортесів також входили особи за посадою (19 членів уряду, 12 ректорів університетів, 8 керівників найважливіших органів держави та культурних установ, військові діячі тощо)[25; 28] (Див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

Структура франкістських Кортесів у 1942, 1946 та 1967 роках
(за матеріалами С.Пейна [29, с.22-23])

1942 рік	1946 рік	1967 рік
1. Усі урядові міністри	1. Усі урядові міністри	1. Усі урядові міністри
2. Національні радники Руху	2. Національні радники	2. Національні радники
3. Голови Державної ради, Верховного суду, Верховної ради військової юстиції	3. Голови Державної ради, Верховного суду, Верховної ради військової юстиції	3. Голови Державної ради, Верховного суду, Верховної ради військової юстиції, Рахункового трибуналу, Національної економічної ради
4. Представники від національних синдикатів	4. Представники від національних синдикатів	4. 150 представників від національних синдикатів
5. Алькальди провінційних столиць та міст Сеути і Мелільї	5. Алькальди провінційних столиць та міст Сеути і Мелільї	5. По одному представнику від муніципалітетів кожної провінції
По одному представнику від муніципалітетів кожної провінції, призначених провінційними депутаціями	По одному представнику від муніципалітетів кожної провінції	По одному представнику від муніципалітетів з населенням більше 300 тисяч жителів
6. Ректори іспанських університетів	6. Ректори іспанських університетів	По одному представнику від кожної провінційної депутації
7. Голова Інституту Іспанії	7. Голова Інституту Іспанії	6. Ректори іспанських університетів
Ректори королівських академій	Представники від королівських академій	7. Голова Інституту Іспанії
Канцлер Іспаніадад	Голова та два представники від Верховної ради наукових досліджень	Два представники від королівських академій
8. Сім представників від професійних організацій	8. Сімнадцять представників від професійних організацій	Голова та два представники від Верховної ради наукових досліджень
9. П'ятдесят прокураторів, призначені Главою держави	9. П'ятдесят прокураторів, призначені Главою держави	8. Двадцять один представник від професійних організацій
		9. Двадцять п'ять прокураторів, призначені Главою держави
		10. По два представники, обрані главами сімей від кожної провінції

Прокуратори, які отримували депутатський мандат за посадою, втрачали його, перестаючи обіймати відповідну посаду. Прокуратори, призначені Главою держави, втрачали посаду, якщо Глава держави анулював призначення. Усі інші прокуратори займали свої депутатські крісла протягом 3 років та зберігали право на переобрання (ст.6 Закону про Кортеси [4, с.510]). Однак після прийняття Органічного закону держави термін повноважень прокураторів, які обирались, збільшився до 4 років (ст.6 Закону про Кортеси нової редакції 1967 року [25]). Якщо ж протягом 3-4 років представник від провінційної

депутатії, муніципалітету чи корпорації переставав бути їх дійсним членом, він автоматично втрачав також і статус прокуратора (ст.6 Закону про Кортеси) [4, с.510; 25].

Депутати Кортесів користувалися імунітетом та індемнітетом. Вони не могли бути затриманими без попереднього дозволу Голови Кортесів, за винятком затримання на місці злочину (ст.5 Закону про Кортеси) [25].

Згідно ст.11 Регламенту Кортесів, прокуратори не могли займати інші державні посади [20, с.145]. Тобто декларувався принцип парламентської несумісності, який однак порушувався, зважаючи на те, що міністри, керівники державних інститутів, служб, виконували функції парламентарів (ст.2 Закону про Кортеси) [4, с.509-510; 25], у чому прослідковувалося поєднання законодавчої і виконавчої влади.

Об'єм владної компетенції Кортесів не був значним. В.Савін, наприклад, зазначає, що після Органічного закону держави повноваження Кортесів можна було розділити на три сфери: законодавчі, конституювання та контролю [14, с.125]. Ф.Сегардо ж пропонує на п'ять: законодавчі, бюджетні, з ратифікації договорів, з контролю за діями уряду та повноваження конституювання [30, с.725-726], що, мабуть, буде більш точним. Якщо текст Закону про Кортеси 1942 року закріплював за Кортесами право «підготовки та розробки» законопроектів, то його нова редакція 1967 року закріплювала тепер вже право «вироблення та схвалення» законопроектів (ст.1) [4, с.509; 25]. Якщо до 1967 року Голова Кортесів передавав законопроект, вироблений Кортесами, Уряду для пред'явлення на затвердження Главі держави, який міг повертати законопроект для нового вивчення в Кортеси (ст.16,17 Закону про Кортеси [4, с.513]), то вже після 1967 року Глава Кортесів передавав Главі держави для санкціонування закони, вироблені ними, які могли повертатись для нового обговорення назад в Кортеси за попередньої згоди Ради королівства (ст.16,17 Закону про Кортеси в новій редакції) [25].

Розгляду на Пленарному засіданні підлягали акти і закони, предметом яких були питання щодо: а) звичайних чи надзвичайних бюджетів; б) великих операцій економічного та фінансового характеру; в) встановлення чи реформи податкового режиму; г) банківських та валютних правил; д) усіх законодавчих заходів, які мали велике значення для економіки країни; е) основних законів, що регулювали порядок набуття та втрати іспанського громадянства; ж) політико-правового устрою державних інститутів; з) основ місцевого управління; и) основ цивільного, торговельного, соціального, кримінального і процесуального права; л) основ судової та державного управління; м) основ аграрної, торгової і промислової систем; н) загальнонаціональних планів в галузі освіти; о) інших сфер, щодо яких Уряд вирішить самостійно чи за пропозицією відповідної комісії подати закони на розгляд Пленарного засідання Кортесів (ст.10) [4, с.511-512; 25].

У рамках бюджетних повноважень Кортеси були наділені правом схвалювати законопроекти про річний бюджет держави, ініціювати чи повертати їх до уряду, за яким, і лише за яким, закріплювалось право вироблення проектів законів про Генеральний бюджет та пропозицій, які містили збільшення видатків та скорочення доходів. Уряд мав виконувати схвалений Кортесами Генеральний бюджет країни, який вивчався та перевірявся Рахунковим трибуналом країни (ст.54, п.І, ІІ, ІІІ Органічного закону держави 1967 року [28]). Цей інститут був відповідальним за економічне інспектування виконання Закону про бюджет та справ податкового характеру. Його глава призначався Главою держави на 6 років з-поміж трьох кандидатур, запропонованих Радою королівства (ст.58 Органічного закону держави) [28].

У сфері повноважень з ратифікації договорів за Кортесами була закріплена компетенція ратифікації міжнародних договорів чи угод, які торкалися питань суверенітету чи територіальної цілісності країни та повинні були бути об'єктом відповідних законів, схвалених пленарним засіданням Кортесів (ст.14 Закону про Кортеси в новій редакції [25] та ст.9, п.а Органічного закону держави [28]). Крім того, Кортеси повинні були надавати згоду Главі держави у разі оголошення війни чи укладення миру (ст.9, п.б Органічного закону

держави [28]).

Політичний вплив Кортесів у системі влади франкістської Іспанії був мінімальним. Адже Кортеси не впливали ні на призначення, ні на звільнення Уряду. Іспанські Кортеси лише негайно повідомлялись по призначення нового Уряду (ст.49 Органічного закону держави) [28] Главою держави, як і лише могли отримати інформацію про звільнення останнім Глави Уряду зі згоди Ради королівства; або за її пропозицією. Тим не менше, не зважаючи на відсутність у Кортесів можливості застосування санкцій по відношенню до міністрів, прокуратори були наділені подавати запити на адресу урядовців. Згідно ст.53 Органічного закону держави, Глава уряду та міністри повинні були інформувати Кортеси щодо керівництва Урядом та його відповідними департаментами та зобов'язувалися відповідати на прохання, запитання та інтерпеляції, які подавались відповідно до Регламенту [28].

В.Савін зазначає, що на практиці кількість запитів прокураторів до міністрів була незначною [14, с.125]. Це можемо підтвердити й висновками, поданими у своїй монографії Ангелом Гапорреною Моралесом «Авторитаризм та парламентський контроль у Кортесах Франко. Замітки для критичного аналізу» [24]. Справді, якщо порівнювати кількість прохань та запитань від прокураторів у іспанських Кортесах 1967-1973 років з кількістю запитів у французькій Національній асамблеї чи італійській Палаті депутатів у зазначений період, то вона була меншою у десятки разів [24, с.74]. Але, якщо прослідкувати динаміку подання запитів у самих франкістських Кортесах різних легіслатур, то побачимо, що їхня кількість особливо зросла у кінці 1960-х — на початку 1970-х років і припадала на VIII, IX, X легіслатури [24, с.53, 59, 75]. Причому кількість запитів без відповідей все зменшувалась [24, с.64], а найбільш активними ініціаторами подання клопотань були прокуратори саме від групи глав сімей [24, с.95]. І це не є дивним, зважаючи на шлях їхнього обрання.

Кортеси були позбавлені права самостійно обирати свої керівні органи, Рахунковий трибунал. Лише в умовах розгортання процесу успадкування статус Кортесів міг зростати. Кортеси мали право визнавати недієздатним Главу держави; усувати від успадкування визначених королівських персон; втручатися у зречення, королівський шлюб чи схвалювати його за пропозицією Короля чи Регента. Тобто Кортеси мали право утверджувати можливого кандидата на посаду Глави держави, запропонованого спільно Радою міністрів та Радою королівства (якщо б раптом Франко до смерті чи факту недієздатності не призначив би собі спадкоємця).

Структурно Кортеси склалися і функціонували як сукупність менших органів, які, на думку Фраїле Клівеллеса, можна поділити на 2 групи: а) органи управління та керівництва — Голова Кортесів, президія та генеральні комісії; б) функціональні та робочі органи — референтури, законодавчі комісії та пленарне засідання [30, с.723]. Вивчаючи їх політичний статус, можна констатувати, що інститут Кортесів та Голова Кортесів мали різне політичне становище у системі владних інститутів.

Глава Кортесів був однією із ключових фігур франкістської владної системи не лише тому, що був наділений значними повноваженнями в рамках діяльності Кортесів, а й тому, що очолював Раду королівства та Раду регентства. За Законом про Кортеси 1942 року, Глава Кортесів призначався Главою держави (ст.7) [4, с.511] на невизначений термін. Але після реформи 1967 року у новій редакції закону змінився шлях формування Глави Кортесів. Відтоді він призначався Главою держави з-поміж трьох прокураторів, запропонованих Радою королівства на термін шести років (ст.7, п.І-ІІ) [25]. Повноваження Глави Кортесів припинялися: а) по закінченню строку; б) за власною ініціативою, підтриманою Главою держави; в) за рішенням Глави держави, узгодженим 2/3 Кортесів (ст.7, п.ІІІ) [25].

Глава Кортесів утверджував порядок денний засідань всіх комісій та за згодою Уряду визначав порядок денний пленарних засідань Кортесів; скликав пленарні засідання і постійні комісії та головував на них; керував всіма дебатами під час пленарних засідань Кортесів; надавав прокураторам слово; розподіляв по комісіях законопроекти, вироблені Урядом для їх вивчення; передавав Уряду законопроекти та законопропозиції проектів; особисто

формулював поправки до законопроектів, що надходили, та одноосібно вирішував чи варто їх виносити на голосування та обговорення; здійснював дисциплінарну практику і т.д. (згідно ст.14 Регламенту Кортесів від грудня 1957 року) [20, с.147-148]. Глава Кортесів був головою Ради королівства та Ради регентства, виконуючи відповідні функції. Він призначав та утверджував членів Постійної комісії Кортесів, створював спеціальні комісії, призначав представників комісій (згідно ст.14 Регламенту Кортесів від грудня 1957 року) [20, с.147-148]. Постійна комісія разом з Головою Кортесів вирішувала у період парламентських канікул усі термінові питання (ст.22, п.4 Регламенту Кортесів). Постійна комісія могла за узгодженням з Головою Кортесів відмовити в обговоренні запитів та інтерпеляцій прокураторів та комісій до Уряду (ст.75 Регламенту) [20, с.152]. Пленарне засідання скликалося Головою Кортесів зі згоди Уряду [4, с.511; 25]. Голова Кортесів міг збирати Кортеси на Пленарне засідання у будь-який час. Порядок денний для пленарних засідань Кортесів визначався їх Головою за узгодження з Урядом (ст.8 Закону про Кортеси) [4, с.511; 25].

Отож, інститут Глави Кортесів був залежним за шляхом формування та особливостями співпраці — від Уряду та Глави держави, що забезпечувало виконавчу гілку стратегічною керованістю Кортесами у необхідному напрямку, оскільки Глава Кортесів посідав вагоме місце у системі владних інститутів. За такий великий спектр повноважень В.Хібриков навіть назвав Голову Кортесів «малим диктатором» [20, с.148].

Висновки дослідження. Можемо підсумувати, що франкістські Кортеси не мали тих повноважень, які б давали можливість говорити про реалізацію принципів парламентаризму в роки режиму. А схема безпосереднього контролю Главою держави Урядом та підпорядкування йому Кортесів в працях іспанських теоретиків того часу характеризувалась як впровадження «принципу єдності влади» [1, с.50]. Самостійність Кортесів була унеможливлена вже навіть самим правом Уряду втручатись у процес прийняття їхнього регламенту. До компетенції парламентського органу не входили повноваження з прийняття законів. Палата була позбавлена повноцінної законодавчої ініціативи, оскільки Уряд був наділений правом внесення до порядку денного пленарних засідань законопроектів та всіх інших питань. Недемократичний шлях формування Кортесів забезпечував підконтрольність представницького органу виконавчій владі. За даними П.Дессенса, призначених за посадою прокураторів було 296 депутатів, в той час як «обраних» — 299 [14, с.123-124]. Комісії Кортесів формувались Главою Кортесів зі згоди Уряду. Сама палата збиралась на пленарне засідання також за його згоди. Передання законопроектів на затвердження від Кортесів — Главі держави здійснювалось теж Урядом. Тобто Уряд був пріоритетно уповноваженим спрямовувати діяльність Кортесів, з чого слідує, що Глава держави спільно з Урядом і Кортесами фактично виконував законодавчі та виконавчі повноваження. Сфера компетенції центральних владних інститутів по відношенню до місцевих також була значною. Наприклад, врегулювання «принципів місцевого режиму» належало до повноважень пленарного засідання Кортесів (ст.10, п.4 Закону про Кортеси) [4, с.511; 25]. А розподіл фінансових ресурсів регламентувався центральним Урядом в рамках вироблення та виконання Закону про генеральний бюджет.

Таким чином, система найвищих владних інститутів у франкістській Іспанії не була статичною, вона динамічно еволюціонувала, як і сама система розподілу влади між ними, починаючи з часу концентрації усієї державної влади в руках каудильйо в ході ведення громадянської війни до затяжного процесу делегування цієї влади відповідним державним органам шляхом прийняття основних та звичайних законів. Саме із введенням в дію сьомого основного закону у 1967 році — система владних інститутів Іспанії періоду правління генерала Франко набула окресленої форми. Хоча вона й передбачала номінальне розмежування законодавчої, виконавчої та судової владних функцій, однак реальні важелі здійснення влади знаходились в руках фактичного Глави держави — генерала Франко. За формою правління франкістська Іспанія була монархією (з 1947 року), проте особа монарха

остаточно визначеною не була (до 1969 року), главою ж держави впродовж режиму був не монарх, а сам каудильйо (провідник) нації. Він представляв у своїй особі виконавчу владу, мав право призначати та звільняти Уряд (без підтвердження парламентом), обирав голову законодавчого органу, розпоряджався військовими силами, мав вплив на формування судових органів; однак стримувався лише Радою королівства (своєрідним контрольно-дорадчим органом при каудильйо), частину складу якої сам же й формував. Уряд хоча й був наділений самостійністю прийняття рішень, але політично був відповідальним саме перед Главою держави. Кортеси (створені у 1942-1943 роках) не були наділені законодавчою функцією, а швидше — законодавчо-консультативною, оскільки прийняття і підписання законів належало до компетенції самого Франко. Крім того, Кортеси обиралися не на основі прямого виборчого права, а опосередковано та багатоступенєво по п'яти виборчих куріях за мажоритарною системою, що давало змогу робити виборчий процес недемократичним та цілком керованим виконавчими структурами. Голову Кортесів призначав сам Глава держави. А пріоритетне право законодавчої ініціативи належало Уряду. Судові органи були залежними від Глави держави. Існував Верховний суд, Голову якого призначав каудильйо. Функція нагляду за дотриманням норм конституційного законодавства була покладена на Національну раду, найвищий політичний орган єдиної легальної партії — «Іспанської фаланги традиціоналістів і хунт націонал-синдикалістського наступу», який не виявляв самостійності та був інструментом в руках Уряду та Глави держави. Усе це свідчить про відсутність функціонування реального розподілу влади по горизонталі в франкістській Іспанії на основі існування стримування і противаг між центральними владними інститутами, оскільки домінантним серед них все ж залишався правлячий Глава держави — каудильйо Іспанії, Франсиско Франко Баамонде, який з часу оголошення про створення в Іспанії монархії (1947 року) не був ні королем, ні регентом, хоча й посідав у системі владних інститутів центральне місце та обіймав до кінця життя посаду Глави держави.

Перспективи використання результатів дослідження та подальшого аналізу наукової проблеми. Результати дослідження можуть бути використані у ході порівняння практики реалізації парламентаризму в умовах франкістського режиму з подібним досвідом в умовах інших недемократичних систем. Крім того, при вивченні, наприклад, розвитку демократизаційного процесу в Іспанії після смерті Ф.Франко неодмінною умовою є з'ясування процесу розширення парламентських механізмів на основі співставлення політико-правового статусу Кортесів в умовах франкізму та постфранкізму. Щодо перспектив подальшого аналізу наукової проблеми варто відзначити необхідність більш детального аналізу становлення виборчої системи у франкістській Іспанії на всіх рівнях політичної влади.

Джерела та література

1. Автономов А.С., Савин В.А. История государства и права стран Пиренейского полуострова: Учебное пособие. Отв. ред. докт. юр. наук Ю.И.Лейбо / А.С.Автономов, В.А.Савин. — М.: Московского ордена трудового красного знамени государственный институт международных отношений, 1988. — 105с.
2. Беловолов Ю.Г. Политическая система современной Испании (1975-1995) / Ю.Г.Беловолов. — Донецк, 1997. — 73 с.
3. Годлевська В.Ю. Перехід від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960-1982 роки): автореф. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / В.Ю.Годлевська. — К., 2006. — 20с.
4. Закон об утверждении Кортесов от 17 июля 1942г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. — М.: Издательство иностранной литературы, 1957. — С.508-513.
5. Закон о народном референдуме от 22 октября 1945г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. — М.:

- Издательство иностранной литературы, 1957. – С. 520.
6. Закон о наследовании поста Главы Государства от 26 июля 1947г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С. 521-525.
  7. Іваницька О.П. Політичний розвиток франкістської Іспанії. 1939 – 1975рр. / О.П.Іваницька. – Вінниця, 1996. – 90с.
  8. Іваницька О.П. Франкістська Іспанія. 1939 – 1975рр. Історіографія. / О.П.Іваницька. – Вінниця, 1996. – 160с.
  9. Іваницька О.П. Франкістська Іспанія. 1935 – 1975рр.: автореф. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук.: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / О.П.Іваницька. – К., 1997. – 40с.
  10. Кривенко Л. Парламент без парламентаризму? / Л. Кривенко // Віче. — 1997. — №4. — С.13-32.
  11. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник/ В.В.Лісничий. – К.: Професіонал, 2004. - 335с.
  12. Николаев Ф.Н. Вводная статья по Испании / Ф.Н.Николаев // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С.489 – 497.
  13. Савин В.А. История испанского государства франкистского режима (доктрина и конституционное развитие): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юр. наук. / В.А.Савин. – М., 1975. – 22с.
  14. Савин В.А. История испанского государства франкистского режима (доктрина и конституционное развитие): дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / В.А.Савин. – М., 1975. – 180л.
  15. Светова С. Практика парламентаризму: Посібник / С. Светова. — К.: Заповіт, 1997. — 134с.
  16. Шаповал В. Державний лад країн світу: Довідник / В. Шаповал. — К.: Український центр правничих студій, 1999. — 320с.
  17. Шаповал В. Зарубіжний парламентаризм / В. Шаповал. — К.: Основи, 1993. — 143с.
  18. Хартия труда от 9 марта 1938г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С.499-507.
  19. Хартия испанцев от 17 июля 1945г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С. 514-519.
  20. Хибриков Н.Г. Государственный механизм франкистской диктатуры в Испании: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Н.Г.Хибриков. – М., 1973. – 190 с.
  21. Фарукшин М.Х. Федерализм и демократия: сложный баланс / М.Х.Фарукшин // Полис. – 1997. – №6. – С. 164-173.
  22. Bardavío Joaquín. La estructura del poder en España. Sociología Política de un País / Joaquín Bardavío. – Madrid: Iberico Europea de ediciones, 1969. – 326 p.
  23. Franco Francisco. Pensamiento político de Franco. Antología / Selección y sistematización de textos por Agustín del Río Cisneros / Francisco Franco. — Madrid: Servicio informativo español, 1964. — 518p.
  24. Garrorena Morales Angel. Autoritarismo y control parlamentario en las Cortes de Franco. Apuntes para un análisis crítico / Angel Garrorena Morales. — Murcia: Publicaciones del departamento de derecho político, 1977. — 428p.
  25. Ley constitutiva de las Cortes (17 de julio de 1942). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/79151622430248617422202/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].
  26. Ley de Sucesion en la Jefatura del Estado (26 de julio de 1947). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/>

- 01478408877125628632268/index.htm>, [Дата доступу: 02.03.2012].
27. Ley de Principios del Movimiento Nacional (17 de mayo de 1958). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/02449421981244052976613/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].
28. Ley Organica del Estado (1 de enero de 1967) . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12159641912327174198846/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].
29. Payne Stanly G. Representative Government in Spain: The Historical Background / Stanly G. Payne // Spain at the Polls 1977, 1979, and 1982. — Durham: Duke University Press, 1985. — P. 1-29.
30. Segado Francisco Fernádes. Las constituciones historicas españolas (Un análisis histórico-jurídico) / Fernádes Segado Francisco. — Madrid: Civitas, 1986. — 882 p.
31. Sole-Tura Jorje. Introducción al regimen político español / Jorje Sole-Tura. — Barselona: Ariel, 1971. — 156p.